

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙ ТА АВТОРЕФЕРАТІВ ДИСЕРТАЦІЙ

*(розроблено на підставі ДСТУ 3008-95 «Документи.
Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»)*

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора, кандидата наук готується у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису у твердому переплетенні. Якщо захищається дисертація у вигляді опублікованої монографії, то ця монографія повинна відповідати вимогам до дисертації.

Назва дисертації повинна бути лаконічною, без скорочень, відповідати обраній науковій спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми (завдання), вказувати мету і предмет дослідження та його завершеність.

У дисертації необхідно стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати досліджень, уникати бездоказових тверджень і тавтології.

При написанні дисертації здобувач повинен обов'язково робити посилання на публікації інших авторів.

2. СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ

Структура дисертації повинна мати такі структурні елементи:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- основну частину: вступ, розділи, висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Кожний структурний елемент починається з нової сторінки.

3. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

3.1. Титульний аркуш

Титульний аркуш дисертації оформлюється за встановленою формою.

3.2. Зміст

Зміст повинен містити назви структурних елементів, заголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок.

3.3. Перелік умовних позначень

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подається (за необхідності) у вигляді окремого списку.

Терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться, а розшифровка таких, що внесені до переліку, наводиться у тексті при їх першому згадуванні.

3.4. Основна частина

3.4.1. У **вступі** подається загальна характеристика дисертації в такій послідовності:

- актуальність теми;
- зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами;
- мета і задачі дослідження;
- методи дослідження;
- наукова новизна одержаних результатів;
- практичне значення одержаних результатів;
- особистий внесок здобувача;
- апробація результатів дисертації;
- публікації.

3.4.1.1. Актуальність теми.

Актуальність теми та доцільність даного дослідження для розвитку галузі науки “Національна безпека” обґрунтовують шляхом критичного аналізу та порівняння з вже відомими розв'язаннями проблеми. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним, визначати сутність наукової проблеми (завдання).

3.4.1.2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Вказується, в рамках якої науково-дослідної роботи НІСД виконується дисертаційне дослідження із зазначенням номеру державної реєстрації науково-дослідної роботи.

3.4.1.3. Мета і задачі дослідження.

Формулюється мета роботи і задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не слід формулювати мету як “Дослідження...”, “Вивчення...”, тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Мета повинна бути сформульована таким чином, щоб вказувати на об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дисертанта, оскільки предмет дослідження визначає тему (назву) дисертаційної роботи.

3.4.1.4. Методи дослідження.

Перераховують використані наукові методи та змістовно визначають, що саме досліджувалось кожним методом. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів і висновків.

3.4.1.5. Наукова новизна одержаних результатів.

Викладаються аргументовано, коротко та чітко наукові положення, які виносяться на захист, зазначаючи відмінність одержаних результатів від відомих раніше та ступінь новизни одержаних результатів (вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

3.4.1.6. Практичне значення одержаних результатів.

Надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації

щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання.

Відомості про впровадження результатів досліджень необхідно подавати із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження, форм реалізації та реквізитів відповідних документів.

3.4.1.7. Особистий внесок здобувача.

Зазначається конкретний особистий внесок здобувача в опубліковані зі співавторами наукові праці, в яких наведені ідеї та результати розробок, що використанні в дисертації із зазначенням найменувань організацій, в яких вони проводилися.

3.4.1.8. Апробація результатів дисертації.

Зазначається, на яких наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, школах оприлюднено результати досліджень, викладені у дисертації.

3.4.1.9. Публікації.

Вказується кількість наукових праць, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, а також кількість праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації.

Перераховують усі структурні елементи дисертаційної роботи з обов'язковим зазначенням повного (*усього*) обсягу дисертації та обсягу основного тексту (*загального обсягу дисертації*). Вказують загальну кількість додатків, рисунків, таблиць, кількість найменувань у списку використаних джерел.

3.4.2. Розділи дисертації

Розділи дисертації, як правило, включають у себе підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою), пункти (нумерація – з трьох чисел), підпункти (нумерація – з чотирьох чисел).

У кінці кожного підрозділу формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

У першому розділі здобувач окреслює основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою (завданням). Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач повинен вирізнити ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми (завдання). Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини дисертації

У другому розділі обґрунтовується вибір напряму досліджень, викладається загальна методика проведення дисертаційного дослідження, наводяться методи вирішення задач та їх порівняльні оцінки. Описуються основні тенденції, закономірності, методи розрахунків, гіпотези, що розглядаються, принципи дії і характеристики використаних програм та/або апаратних засобів, лабораторних та/або інструментальних методів і методик, оцінки похибок вимірювань та ін.

У наступних розділах описується хід дослідження, умови та основні етапи експериментів, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень здобувача, як вони одержані, та в чому полягає їх новизна. Здобувач повинен дати

оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів) та порівняти одержані результати з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників, обґрунтувати необхідність додаткових досліджень

3.4.3. Висновки

У висновках викладаються здобуті у дисертації найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню наукової проблеми (завдання). У висновках необхідно наголосити на кількісних показниках одержаних результатів та обґрунтуванні достовірності результатів. Далі формулюються рекомендації щодо наукового та практичного використання одержаних результатів

3.5. Список використаних джерел

Список використаних джерел формується одним із таких способів:

- у порядку появи посилань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи, міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема потрібну інформацію можна одержати із таких міждержавних і державних стандартів:

- ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT)”;
- ДСТУ 3582–97 “Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила”;
- ДСТУ 6095:2009 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікації (ГОСТ 7.88–2003, MOD)”;
- ДСТУ 7093:2009 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами”;
- ГОСТ 7.12–93 “СИБИД. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила”;
- ГОСТ 7.11–78 “СИБИД. Сокращение слов и словосочетаний на иностранных европейских языках в библиографическом описании”.

3.6. Додатки

До додатків включається допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації:

- проміжні математичні доведення, формули та розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи й акти випробувань, впровадження, розрахунки економічного ефекту;
- інструкції та методики, опис алгоритмів і програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання дисертаційної роботи;
- ілюстрації допоміжного характеру.

Додатки можуть бути надані у вигляді окремої частини (том, книга). Обсяг додатків не повинен перевищувати обсягу дисертації)

4. ОСНОВНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ОФОРМЛЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

обсяг	<p>Обсяг основного тексту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук має становити 11–13 авторських аркушів (<i>для суспільних і гуманітарних наук – 15–17 авторських аркушів</i>). Обсяг основного тексту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук має становити 4,5–7 авторських аркушів (<i>для суспільних і гуманітарних наук – 6,5–9 авторських аркушів</i>).</p> <p>До загального обсягу дисертації, визначеного Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та ілюстрації, які повністю займають площу сторінки.</p> <p>Обсяг 11–13 авторських аркушів для докторської дисертації відповідає 264–312 сторінкам, обсяг 15–17 авторських аркушів – 360–408 сторінкам формату А4.</p> <p>Обсяг 4,5–7 авторських аркушів для кандидатської дисертації відповідає 108–168 сторінкам, обсяг 6,5–9 авторських аркушів – 156–216 сторінкам формату А4.</p>
інтервал	<p>Дисертацію друкують машинописним способом або за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через два міжрядкових інтервали. Для оформлення дисертацій використовуються звичайні (не портативні) друкарські машини при друкуванні через 2 інтервали (<i>що відповідають міжрядковому інтервалу 1,5 см</i>) на папері формату А4 або комп'ютери з використанням шрифтів текстового редактора Word з полуторним міжрядковим інтервалом.</p>
шрифт	<p>Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. При друкуванні на портативному комп'ютері використовується <i>шрифт Times New Roman</i> текстового редактора Word розміром (кеглем) 14 пт.</p>
береги	<p>Текст дисертації необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20-25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм.</p>
кількість рядків на сторінці	<p>До тридцяти рядків на сторінці.</p>

5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ АВТОРЕФЕРАТУ ДИСЕРТАЦІЇ

5.1. Загальні вимоги до автореферату

Призначення автореферату – ознайомлення наукових працівників з основними ідеями та висновками дисертації, внеском здобувача у розробку та вирішення наукової проблеми (завдання), з результатами досліджень та структурою дисертаційного дослідження. Автореферат має ґрунтовно розкривати зміст дисертації, в ньому не повинно бути надмірних подробиць, а також інформації, якої немає в дисертації.

5.2. Структура автореферату

Структурно автореферат складається із

- загальної характеристики роботи;
- основного змісту роботи;
- висновків,
- списку опублікованих праць за темою дисертації;
- анотацій.

5.2.1. Загальна характеристика роботи повинна містити елементи вступу дисертації, а також інформацію щодо структури дисертації (наявність вступу, певної кількості розділів, додатків), повного обсягу дисертації в сторінках, а також обсягу, що займають ілюстрації, таблиці, додатки (із зазначенням їх кількості), список використаних джерел (із зазначенням кількості найменувань)).

5.2.2. Основний зміст автореферату повинен містити стисло викладений зміст дисертації за розділами.

Основний зміст повинен відображати:

- огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень;
- виклад загальної методики й основних методів досліджень;
- експериментальну частину і методику досліджень;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз і узагальнення результатів досліджень.

В огляді літератури здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напряму досліджень, наводять методи вирішення завдань і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення дисертацій. В теоретичних роботах розкривають методи розрахунків, гіпотези, що розглядають, в експериментальних – принципи дії і характеристики розробленої апаратури, оцінки похибок вимірювання.

У наступних розділах з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Здобувач повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які

обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

5.2.3. Висновки повинні збігатись із загальними висновками дисертації.

Висновки складає стисла інформація про підсумки виконаної роботи. Вони починаються з формулювання наукової проблеми, за вирішення якої дисертант претендує на присудження наукового ступеня.

Сформульоване наукове завдання або проблема вельми тісно пов'язується з назвою дисертації, метою роботи й основними науковими положеннями, що захищаються в дисертації. Це ніби наукова “формула”, згусток отриманої наукової новизни. Зазвичай формулювання починається так: “У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляються в...”. Далі треба вказати, якою саме є наукова проблема, як вона вирішена і для чого в кінцевому розумінні (прикладному плані) вона призначена.

Після формулювання вирішеної наукової проблеми у висновках викладають головні наукові та практичні результати роботи. Вони тісно пов'язані з науковими і прикладними положеннями, викладеними в загальній характеристиці роботи.

Кожен науковий і прикладний висновок роботи треба формулювати чітко і конкретно (однозначно). Формулювання віддзеркалює суть і новизну зробленого. Але тут не можна доходити до рівня анотації. Наукові висновки подають звичайно ширше, ніж формулювання наукових положень, які захищають.

Прикладні (практичні) висновки повинні містити принцип або основу використання того чи іншого результату.

У висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, одержані в дисертації, які повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для науки і практики. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі у висновках розкривають методи вирішення поставленої в дисертації наукової проблеми, їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями.

У висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання).

5.3. Список опублікованих праць за темою дисертації

Список опублікованих праць за темою дисертації подається відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням прізвищ усіх співавторів. Праці розташовуються у такому порядку:

- наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації;
- опубліковані праці апробаційного характеру;
- опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

5.4. Анотації

Анотація українською, російською й англійською мовами повинна містити інформацію про зміст та результати дисертаційної роботи. Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним. Належить використовувати синтаксичні конструкції, притаманні мові ділових документів. Необхідно використовувати

стандартизовану термінологію, уникати маловідомих термінів і символів.

При підготовці анотації вказуються: прізвище та ініціали здобувача; назва дисертації; вид дисертації (на правах рукопису, монографія) і науковий ступінь, на який претендує здобувач; спеціальність (шифр і назва); найменування установи, де відбудеться захист; місто, рік; зміст анотації.

Наприклад:

Загривенко В.Б. Роль парламентських партій у формуванні політики національної безпеки України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки). – Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2011.

Зміст анотації

Наприкінці кожної анотації наводяться **ключові слова** відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відображати поза контекстом основний зміст наукової праці. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок, через кому.

На вибір здобувача анотація англійською чи російською мовою повинна бути розгорнутою інформацією, обсягом 2 сторінки машинописного тексту (*до п'яти тисяч друкованих знаків*), про зміст і результати дисертаційної роботи, а дві інші – обсягом до 0,5 сторінки машинописного тексту (*до 1200 друкованих знаків*) – ідентичного змісту інформація про основні ідеї та висновки дисертації).

5.5. Правила оформлення автореферату дисертації

Автореферат оформляється відповідно до державних стандартів України.

Структурні частини автореферату не нумеруються, їх назви друкують великими літерами.

Сторінки автореферату нумеруються, починаючи з першої сторінки, де міститься загальна характеристика роботи. Номери сторінок проставляються арабськими цифрами у центрі верхнього поля.

На сторінці 3 обкладинки автореферату повинні бути вказані вихідні відомості відповідно до державних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Автореферат дисертації видається друкарським способом у вигляді брошури тиражем не менше 100 примірників.

Текст друкується на обох сторінках аркуша формату А 5 (148x210 мм).

ОСНОВНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ОФОРМЛЕННЯ АВТОРЕФЕРАТУ ДИСЕРТАЦІЇ

обсяг	<p>За обсягом автореферат не може бути меншим <i>1,3 авторського аркуша</i>, а також перевищувати <i>1,9 авторського аркуша</i> для докторської та, відповідно, не менше ніж <i>0,7 авторського аркуша</i> та не перевищувати <i>0,9 авторського аркуша</i> для кандидатської дисертації.</p> <p>До обсягу автореферату не входять <u>обкладинка</u> автореферату, <u>список</u> опублікованих автором праць, <u>анотації</u>.</p>
	<p>Обсяг <i>1,3–1,9 авторського аркуша</i> для докторської дисертації відповідає 34–36 сторінкам формату А4.</p> <p>Обсяг <i>0,7–0,9 авторського аркуша</i> для кандидатської дисертації відповідає 18–20 сторінкам формату А4.</p>
інтервал	Одинарний міжрядковий інтервал.
шрифт	Автореферат друкується з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 пт.
поля	Верхнє, ліве і нижнє – 20 мм, праве – 10 мм.